

novembre 1982

SERRAD'OR

ELS VIATGES PAPALS

Cassia M. Just

INTERVIU AMB JOAN PONS

Jordi Coca

STRAVINSKY, UN CENTENARI

Xavier Montsalvatge i Maria-Assumpta Barjau

passar el dia, empènyer l'any

Josep Renau

«Jo tinc projectes per a treballar cent anys més», solia dir. I potser sí que era cert. Però un dia, a les primeries de l'octubre passat, es va morir en una clínica del Berlín oriental. Allà l'havien dut els atzars de l'exili, ja fa temps, després d'una experiència a Mèxic i no sé si en algun altre lloc. Josep Renau s'hi sentia content, al «seu» Berlín. Es veu que la República Democràtica Alemanya li havia proporcionat tot allò que, en definitiva, ambicionava: un «taller», els mitjans de fer-lo funcionar, i deixebles, deixebles joves, il·lusionats en les tècniques que dominava. Era un bon cartellista i un expert en el fotomuntatge, i un bon pintor de murals: de fet, a partir d'un estricte rigor plàstic, concebia l'art com una «arma», i era sobretot al carrer, als grans espais, on preferia aplicar-lo, o en les planes de revistes de combat. Des d'abans del 1936 militava en el Partit Comunista Espanyol, i fins i tot n'havia estat membre del Comitè Central, em sembla. Durant la Guerra d'Espanya fou Director General de Belles Arts i va intervenir en l'encàrrec del *Gernika* a Picasso...

Una vegada, no en recordo la data justa —va ser arran d'unes «Jornades Catalanes»—, vaig tenir l'ocasió de visitar Berlín, i amb uns amics travessàrem la frontera que divideix la ciutat. El Berlín occidental feia l'efecte de compartir l'eufòria corrent de les grans urbs capitalistes, encara no afectades per la crisi econòmica: aparadors brillants, restaurants ben dotats, gent mudada i somrient, locals preparats per a l'amenitat —visual o no— del sexe. A la banda oriental, l'aspecte de la via pública era més aviat trist. Molts edificis continuaven mostrant les ferides de l'altra guerra, la Mundial-II; les botigues eren modestes; resultava difícil trobar un taulell on beure cervesa; els vianants vestien opacament. I Renau havia triat l'opció «socialista». Era conseqüent. Podria haver acceptat una altra oferta, en condicions més afables. Però no s'hi interessà. Per guanyar-se la vida, ell ja havia fet moltes coses.

Els pobres, en general, no podem permetre'ns segons quins luxes. Quan, després de la derrota de la II República Espanyola, hagué d'emigrar, no va poder eludir les fei-

nes eventuals, dictades per qui les pagava. No li venia de nou. A la seva València natal, com a cartellista i com a «il·lustrador», ja havia pintat cartells comercials. «No se m'arrugava el melic per això», confessava. Ni se'n penedia. Josep Renau, a Mèxic, va pintar un gran mural que —d'altres valoracions a banda— venia a contradir les imatges antiespanyoles, o anticolonials, de Diego Rivera, per exemple. N'he vist alguna reproducció, i, sens dubte, podia passar per una exaltació de la «hispanidad». Les opinions que Renau va tenir sempre sobre els Reis Catòlics i sobre els *conquistadores*, va haver de posar-les provisionalment entre parèntesis. En última instància, aquella operació «èpica» només era un jornal: això sí, honradament, amb l'obra ben feta». Com un paleta posa un maó damunt l'altre, a compte de l'empresa constructora, per a una casa destinada a un gran burgès. I retrac aquest detall perquè ens duria a severes reflexions sobre l'«intellectual» indigent, i sobre determinats «puritanismes». Ho deixaré estar, de moment.

Renau no havia tingut cap escrúpol —«no se li arrugava el melic»—, a la València dels 30, per cobrar uns duros fent anuncis tauròmacs, cinematogràfics o de qualsevol altra mena. Els confeccionava bé, i li's pagaven. D'aquests diners s'alimentà, en bona part, una important revista cultural d'esquerra, «Nueva Cultura». Ell n'era l'animador teòric, i del seu salari s'abonaven les factures. «El fi justifica els mitjans», em deia; «en això coincidien Lenin i els jesuïtes». En «Nueva Cultura», Renau va donar entrada al català i a la reivindicació nacional-cultural dels catalans. Mai no s'havia negat a una participació activa en el moviment —dèbil i boiòrs— cultural nacionalista valencià. Una altra publicació, «La República de les Lletres», duia una portada seva. ¿I com no evocar ara que fou ell, precisament ell, el qui va aconseguir un «decret» del Ministeri corresponent pel qual s'introduïa l'ensenyament del català als «instituts» de l'època? La «Instrucció Pública» estava aleshores en mans comunistes, i Renau va aconseguir aquest primer pas. Les circumstàncies no van ser gens

propícies a la iniciativa, però el precedent és simbòlic, i com a simbòlic l'hem de recordar.

Quan, ja difunt el General, Josep Renau tornà al País Valencià, la seva simple presència física va remoure moltes coses. El vam «descobrir». Havia estat condemnat al silenci per tots els crítics o —diguem-ne— «historiadors» de l'art indígenes. Era comunista! I es dedicava al cartell, al fotomuntatge, al mural! No el «coneixiem», ni tan sols els qui estàvem més obligats a conèixer-lo. Jo, el 1968, havia rebut d'ell, gràcies a Gonçal Castelló, un exemplar del *Fata Morgana USA*, una sèrie de fotomuntatges antiànquis extraordinàriament àcida. El llibre havia estat publicat el 67. Renau, des del «seu» Berlín espartà, començava a ser conegut i reconegut com un virulent militant en la lluita anticapitalista, i antiimperialista. Ell volia instal·lar-se en la seva València d'origen. Uns amics li preparàvem aquest retorn. El volíem entre nosaltres, i per fer allò que feia al Berlín oriental. O una altra cosa. El que ell volgués. Hi hem fet tard.

Sigui com sigui, en qualsevol «història de l'art català contemporani» —si entenem per «català» tot allò dels Països Catalans—, la figura de Josep Renau obliga a un reajustament de perspectives i de judicis. Renau pintà abstracte quan ací proliferaven els aprenents del surrealisme; era allora figurativista puntualment oposat als xarops comercials de l'Àvida Dollars; era un pamfletari del pinzell per convicció, i en els fotomuntatges crítics arribà a extrems feroços. Exclòs de les sales d'exposicions, i dels negocis de les galeries, ha quedat marginat en la consideració «històrica» de l'art català del segle xx. I això és una cosa a rectificar. Un contrapunt de Miró i de Tàpies era Renau: només que Miró i Tàpies tenien un mercat aquí i fora d'aquí, entre una clientela molt específica, mentre que Renau havia renunciat a ella. Un multimilionari nord-americà, els museus de Jew-York, no compraran mai un Renau: ningú no es tira terra als ulls. I, de més a més, no hi ha cap Renau venal. Però la «història» és la «història». I catalans ho som tots o no som ningú. —JOAN FUSTER.